

BARBARA RZEGOCIŃSKA-TYŻUK*

PRZESTRZEŃ SPORTU W MIEŚCIE – ASPEKT OSZCZĘDNOŚCI

THE SPACE OF SPORT IN A CITY – THE ASPECT OF ECONOMY

Streszczenie

Przestrzeń sportu w mieście jest elementem jego struktury funkcjonalnej, a jej charakter stanowi o atrakcyjności i możliwości promocji miasta. Czy zatem – i w jakim stopniu – może być ona oceniana w aspekcie „oszczędności” w kształtowaniu oblicza miasta i jego ekorozwoju? Artykuł jest próbą odpowiedzi na to pytanie, uwzględniającą złożoność problematyki roli sportu w tym zakresie.

Słowa kluczowe: miasto, sport, oszczędność, ekologia

Abstract

The space of sport in the city is an element of its functional structure whose character determines the attractiveness and potential of promoting a city. Thus, can it be assessed in the aspect of “economy” while shaping the image of a city and its eco-development? If so, to what extent? The following article attempts to answer the question, accounting for the complexity of the problems of sport in this scope.

Keywords: city, sport, economy, ecology

* Dr inż. arch. Barbara Rzegocińska-Tyżuk, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

Tempo rozwoju miast we współczesnym świecie jest nieporównywalne do tempa rozwoju miast w przeszłości. Sprawia ono, że ich planowanie musi stać się bardziej niż dotychczas dynamiczne, bowiem użytkownicy miasta generują popyt na konkretną infrastrukturę funkcjonalną i techniczną, który zwykle przekracza ich możliwości finansowe. Współczesne miasto tworzone i przekształcane przez człowieka nadal ma służyć realizacji jego podstawowych i wielorakich potrzeb, w tym – obok zamieszkania i przemieszczania się – rozwijania i kształtowania różnorodnych form życia społeczno-gospodarczego i kulturalnego, w dodatku w możliwie pełnej harmonii z przyrodą. To wyzwanie XXI wieku poszerza wszystkie skale planowania i konieczność uczynienia samego procesu planowania bardziej efektywnym. Dotyczy to planowania miasta postrzeganego zarówno w skali lokalnej, jak i ponadlokalnej. Zatem w polityce przestrzennej dotyczy to generalnie dwóch odmiennych podejść, określanych jako „ekologia wewnątrzmijska” lub jako „miasto w ekosystemie”². Obydwa podejścia odnoszą się zarówno do całości miasta, jak i jego odrębnych przestrzeni funkcjonalnych. Jedną z takich przestrzeni jest **przestrzeń dla sportu**, która występuje w każdym mieście, choć w wysoce zróżnicowanej formie, a samo zjawisko sportu jest fenomenem nieporównywalnym obecnie do innych zjawisk. Dzisiaj uważa się, że: „sport XXI wieku stanie się pierwszą w dziejach ludzkości prawdziwie globalną kulturą”³, mającą między innymi dla miast i ich rozwoju znaczenie w obydwu wyżej wymienionych skalach i aspektach ekonomicznych. Dlaczego tak się dzieje i dlaczego zarazem wzrasta popyt na infrastrukturę sportową w miastach? Odpowiedzi na to pytanie, wydaje się, dostarcza nam między innymi dostrzeżenie zbieżność idei sportu i ekologii.

Współczesny sport angażuje miliony ludzi bezpośrednio i miliardy ludzi przed środkami masowego przekazu, integrując ich ponad podziałami wokół wspólnych i zrozumiałych powszechnie zasad, norm i symboli – buduje zatem wspólną przestrzeń wartości dla podzielonego świata i zróżnicowanych w nim jednostek. Wypracował bowiem przez lata swój etos i estetykę nawiązującą do starożytnej „kalokagatii” i zarazem wspólnych prostych potrzeb, bazowych wartości moralnych, takich jak: równość, sprawiedliwość i wolność. Idea olimpijska w dziejach nowożytnych odgrywa od przeszło stu lat olbrzymią rolę w budowaniu kultury i tworzeniu wzorców życia, zaspokajając między innymi także potrzebę ładu uznawanego za naturalny przymiot ludzkiej egzystencji⁴. Pomimo możliwych zagrożeń i negatywnych zjawisk we współczesnym sporcie, nadal oznacza on postawę fair play, święto, pokój, nadzieję na lepszy świat i lepszego człowieka. W takiej filozofii sportu⁵, jego dzisiejszym celem jest nadal ustalenie optymalnego modelu zdrowego, szlachetnego i harmonijnego człowieka – zdolnego nie tylko do bycia „dla sportu”, lecz przede wszystkim do intensywnego istnienia „dla życia”, pojętego bardzo szeroko i wszechstronnie. A zatem nie tylko ograniczonego do życia i rozwoju fizycznego, ale życia moralnego i duchowego. Wszak odpowiedzialność za swój rozwój i swoje zdrowie i związana z tym nieodłącznie postawa człowieka wobec środowiska (nie ma przecież zdrowego człowieka bez zdrowego środowiska), są ogólną formułą „prawdziwej ekologii człowieka” (zawartą w papieskiej encyklice *Centesimo annus*, z 1991 roku)⁶. Jeżeli świat

² Określenia wg Mierzejewska Lidia [4].

³ Zdaniem wybitnego znawcy architektury sportu Roda Shearda, autora *Studium: Architecture for the New Global Culture*, cytowanym tu za Sawickim Piotrem [11].

⁴ To jest od: wskrzeszenia idei organizacji igrzysk olimpijskich i utworzenia w 1894 roku Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z inicjatywy, przekonanego o swej misji, Pierra de Coubertin, dzięki któremu nowożytny sport wkroczył ze swoją ideą w zwrotny moment dziejowy.

⁵ Wg Lipiec Józef [3].

⁶ Kościół słusznie zwracał tu uwagę, że: „...niszczenie środowiska człowieka jest bowiem o wiele gorsze od degradacji przyrody i domaga się ochrony warunków moralnych i prawdziwej ekologii ludzkiej... (i dalej stwierdza), że: „...problemów ekologicznych ludzkość nie rozwiąże tylko środkami technicznymi, a konieczna jest tu przemiana moralna przez wypracowanie szacunku dla życia i zdrowia pod każdą postacią i uznania że świat jest dobrem wspólnym...” [6].

jest dobrem wspólnym – to **dążenie do szeroko pojętego dobra i piękna życia na Ziemi jest zbieżne w idei ekologii i w idei sportu**, a wizja świata jako „globalnego stadionu”, to próba stworzenia swego rodzaju porządku wartości uniwersalnych.

Dlatego też z końcem XX i na początku XXI wieku „sport i olimpizm” włączył się w światowy ruch ekologiczny i tworzenie koncepcji harmonijnego współżycia człowieka z szeroko pojętym środowiskiem (zarówno otwartym, jak i zurbanizowanym) i z założeniem, że szlachetne współzawodnictwo (także osób niepełnosprawnych), powodujące równowagę między duchem, umysłem a ciałem, stanowi zarazem więź między człowiekiem a jego naturalnym otoczeniem. Realizacji tego założenia należy pilnie strzec, pogłębiać je i rozwijać, przeciwdziałając aktywnie wszystkim patologiom życia społecznego, a zatem nie tylko patologiom życia sportowego.

Każda przestrzeń sportu w mieście jest nośnikiem idei olimpijskich, niezależnie od skali i przeznaczenia, i dotyczy to zarówno obiektu pojedynczego, jak i dużego założenia sportowego. Współczesny ruch sportowy, szanujący tę ideę, stara się aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz szeroko pojętej ochrony środowiska, a władze takie jak Międzynarodowy Komitet Olimpijski chciałyby, aby każde igrzyska stały się tego żywym przykładem. Stąd też problematyka ta znajduje się w dokumentach pod tytułem *Ochrona środowiska* (Wstępu i zaleceń tematu 5, Kwestionariusza dla kandydatów do organizacji igrzysk). Zapisano w nim między innymi, że: „jest rzeczą szczególnie ważną, aby wszystkie projekty infrastruktury (sportowej i około sportowej) brały od samego początku pod uwagę względy środowiska i aby powodowały eliminację lub minimalizację ewentualnych szkód wynikłych z igrzysk dla środowiska”. Podkreśla się tu, że: „szczególną uwagę należy przykładac do problemów związanych z oszczędnością energii i wody, odnawialnością zasobów i ograniczeniem wydzielania zanieczyszczeń”. Zaś punkt 5.1 tego dokumentu wprost nakazuje, że: „należy przedłożyć oficjalne zapewnienie władz (kraju-organizatora igrzysk), że wszystkie projekty związane z organizacją są zgodne z lokalnymi, regionalnymi i narodowymi planami i zasadami ochrony środowiska”. Dalej następują tu już bardziej szczegółowe wytyczne w tym zakresie, łącznie z wymogiem zainicjowania z okazji igrzysk i wcielania go po nich tzw. długofalowego społecznego programu ochrony środowiska⁷. Po wybraniu bowiem miejsca Igrzysk (na siedem lat przed ich rozpoczęciem) i po podpisaniu kontraktu – krajowe komitety organizacyjne mają obowiązek zapoczątkowania odpowiednich studiów i projektów dotyczących ochrony i poprawy środowiska związanego z nowymi inwestycjami. Realizacja konkretnego programu organizacyjnego dopinguje i kontroluje miasta między innymi do: zwiększenia ilości terenów zielonych, rewaloryzacji terenów zaniedbanych, udoskonalenia oczyszczania ścieków, redukcji zanieczyszczeń wody i powietrza, wprowadzenia sprawnych i mniej szkodliwych dla mikroklimatu urządzeń transportowych z przewagą transportu publicznego. Zwraca też uwagę na unieszkodliwienie i wielokrotne użycie odpadów, odnawianie zasobów, oszczędność wody, zmniejszenie hałasu, wprowadzenie niekonwencjonalnych źródeł energii i program wykorzystania terenów i urządzeń po Igrzyskach⁸. Podobne zalecenia i wymogi dotyczą innych dużych imprez sportowych, jak: mistrzostw świata, mistrzostw kontynentów, pucharów i zawodów w poszczególnych dyscyplinach sportowych letnich i zimowych (w tym zwłaszcza związanych z terenami otwartymi i krajobrazem). Już samo ubieganie się o ich organizację generuje z reguły określone działania, nie tylko dla ochrony środowiska, ale modernizacji infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (polepszającej jej jakość i związku z otoczeniem), a także i dla zmiany świadomości społecznej w tym zakresie. Stąd też miasta całego świata konkurują ze sobą w zdobyciu praw do organizacji tego typu imprez sportowych, nie tylko z przyczyn ekonomicznych i prestiżowych, ale także, aby zasłużyć sobie, pomimo nieodzownego rozmachu inwestycji, na miano organizatora „inwestycji proekologicznych”.

⁷ Zagadnienia te przedstawiła autorka także w/w publikacji [6].

⁸ Przytoczono wg Zabłocki Wojciech [15].

Wydaje się zatem, że nadszedł czas na wypracowanie takiego właśnie „modelu przestrzeni dla sportu”, pokonującego i godzącego – pozorne sprzeczności jego rozwoju z ochroną środowiska i przynoszącego wymierne korzyści cywilizacyjne.



Fot. 1. Sztokholm – projekt stadionu olimpijskiego Victoria [6]

Photo 1. Stockholm – the project Victoria Olympic Stadium [6]

Taki model ma podstawy teoretyczne, lecz pozostaje pytanie: czy jednak współczesna przestrzeń sportu, kształtująca oblicze miasta, i która niewątpliwie stanowi o jego atrakcyjności i możliwościach promocji – jest takim elementem jego struktury funkcjonalnej, który jest oceniany dzisiaj w aspekcie „oszczędności i ekorozwoju miasta”. Realizacje konkretnych współczesnych założeń sportowych są tu bowiem wysoce zróżnicowane. Z jednej strony w skali poszczególnych miast realizowane są urządzenia zarówno sportowe (profesjonalne), jak i sportowo-rekreacyjne (amatorskie) z maksymalną dbałością o stan i poprawę środowiska oraz zachowania wartości krajobrazu, a z drugiej – jako „gigantyczne” i zdecydowanie wyróżniające się z otoczenia „mocną formą architektury”, kształtującej nowe oblicze miasta. Dotyczy to w znacznym stopniu inwestycji dużej skali w postaci **stadionów**. Z jednej strony mamy przykłady rozwiązań projektowych i realizacyjnych „stadionów ekologicznych”, ukrytych w nasypach ziemnych i zazielenionych skarpach od strony zewnętrznej, wpisanych w krajobraz (fot. 1), z drugiej strony przykłady formy architektury wyróżniające się silnym i zamierzonym kontrastem z krajobrazem (fot. 2), a niekiedy nawet swoistą arogancją wobec niego. W jednym i drugim przypadku stadiony współczesne niewątpliwie kreują nowe wartości i nadają nowe znaczenia przestrzeni publicznej miasta. Dzisiaj, po przeszło stu pięćdziesięciu latach historii budowy stadionów nowożytnych, mówi się o tzw. piątej ich generacji – rozumianej szerzej nie tylko



Fot. 2. Pekin – stadion „Ptasie Gniazdo” [14]

Photo 2. Beijing – „Bird’s Nest” Stadium [14]

co do ich formy, ale i złożonej funkcji: jako centrów sportu, rozrywki, kultury i biznesu w mieście. Współczesny stadion określa się także mianem „okrętu flagowego rewitalizacji miasta”, albowiem „stadion nie istnieje sam dla siebie, ale ma wpływ na rozwój miasta, poprawę jego przestrzeni i jakości życia w mieście, a także wizerunek miasta w świecie”⁹. Przykładem takim jest chociażby przebudowa kultowego stadionu Wembley w Londynie (zbudowanego w 1923 roku), którą ukończono w 2007 roku, a która stała się fragmentem regeneracji dawnych terenów wystawowych (fot. 3). Wembley – Stadion Narodowy Anglii jest obecnie jednym z największych stadionów na świecie (dla 90 tysięcy widzów), w obrębie którego znajdują się inne funkcje, jak hotele, sklepy, powierzchnie wystawowe, bankietowe, centrum konferencyjne, kasyno itp. Słynny łuk konstrukcyjny i przekrycie stadionu są najbardziej widocznymi elementami tego obiektu, zaprojektowanego tak, aby z każdego miejsca było go doskonale widać. I choć nie brak popularności miasta w świecie, to jednak w zamierzeniu tej inwestycji rewitalizacyjnej Londynu nie ma on być kojarzony współcześnie tylko z zabytkami, ale z takimi właśnie supernowoczesnymi obiektami sportowymi i wielofunkcyjnymi zarazem¹⁰. Londyn przygotowuje się bowiem do olimpiady w 2012 roku, którą traktuje jako

⁹ Według Roda Shearda teza dotycząca roli takiego obiektu sportowego sprowadza się również do zdania, że „stadion bardziej niż jakikolwiek inny obiekt w historii ma zdolność kształtowania miasta”, określenia cytowane za Sawickim Piotrem [11].

¹⁰ Nowy Wembley, autorstwa firmy HOK Sport oraz Foster & Partners, jeden z najdroższych stadionów (kosztował ponad 750 mln euro), o długości 300 m i szerokości 280 m, z charakterystycznym łukiem o rozpiętości 315 m i wysokości 133 m – jako najdłuższym na świecie, niepodpartym elementem konstrukcyjnym w formie tuby



Fot. 3. Londyn – stadion Wembley [1]

Photo 3. London – Wembley Stadium [1]

bardzo prestiżową imprezę światową (nie po raz pierwszy zresztą), a zarazem priorytet dla poprawy i stworzenia nowych przestrzeni publicznych, do jakich – obok obiektów sportowych i komercyjnych – zalicza nie tylko place, aleje, ulice miasta, ale i tereny zielone, parkowe. Przebudowa Wembley, choć kosztowna, to przedsięwzięcie wprowadzające nowe standardy oraz stymulujące rozwój ekonomiczny dużego obszaru miasta. O dużym znaczeniu jakie ma otoczenie współczesnych stadionów dla środowiska miasta, świadczą i inne podejmowane dziś przykłady inwestycji rewitalizacyjnych wokół nich, jak: Stade de France w Paryżu, Amsterdam Arena w Amsterdamie, Skydome w Toronto, Arsenal w Londynie, Kings Waterfront w Liverpoolu i w wielu innych miastach. Przed taką szansą rewitalizacji przestrzeni publicznych związanych ze sportem i zarazem regeneracji środowiska stoją zwłaszcza miasta-organizatorzy dużych imprez sportowych (ale także i miasta mniejszej skali), jak również miasta polskie związane chociażby z organizacją Euro 2012, tj. Warszawa, Gdańsk, Wrocław i Poznań, oraz wytypowane miasta Ukrainy. Jednak najbardziej spektakularnym i zarazem kontrowersyjnym przykładem z ostatnich lat jest tu niewątpliwie Pekin – miasto ostatniej olimpiady z 2008 roku. Miasto to odniosło sukces ekonomiczny przekształcenia związanego ze sportem, który wykreował zupełnie nowe oblicze dużej przestrzeni miasta objętego tym przedsięwzięciem. W ramach niego powstały trzy linie metra, tysiące kilometrów autostrad, olimpijskie miasto (bo nie można go nazwać miasteczkiem), a w nim około 150 obiektów autorstwa różnych projektantów, gigantyczny stadion „Ptasie Gniazdo”¹¹, wielkie centrum pływackie zwane „Wodnym Sześcianem”, budynek Digital Beijing, czyli siedziba olimpijskiej centrali, futurystyczna opera i wiele innych nowatorskich w formie

o przekroju 7 m. To imponujące rozwiązanie stadionu spowodowało także istotne zmiany w infrastrukturze miasta, zwłaszcza komunikacyjnej, w kierunku poprawy jakości przemieszczania się różnymi środkami transportu, z przewagą transportu publicznego (co daje ogromne oszczędności terenów wokół stadionu i czasu podróży w mieście). Dane wg Grzybowska-Kwiecińska Lidia [1].

¹¹ Ptasie Gniazdo, Stadion Narodowy Chin położony w Parku Olimpijskim (o ekspresyjnej konstrukcji, którą oplata misterna płatanina stalowych belek), to projekt pracowni Herzog & de Meuron, zajmuje powierzchnię 258 tys. m², kosztował ok. 423 mln dolarów. Budowla o 330 m długości, 220 m szerokości i 69,2 m wysokości mieściła 91 tys. widzów (po zakończeniu igrzysk redukcja widowni do 80 tys. widzów), wg Wieczorek Łukasz [14].

rozwiązań. Jednak stało się to kosztem „tożsamości” tego przekształcanego obszaru miasta i nakładem niespotykanej wielkości środków finansowych¹². Taka skala przekształceń miasta związana ze sportem nie może być z założenia „oszczędna” i świadczy o potencjale i możliwościach kraju-organizatora światowych imprez sportowych. Nie wyklucza ona jednak, a raczej sprzyja możliwości stosowania szczególnych i nowoczesnych rozwiązań „proekologicznych” techniczno-materiałowych. I pomimo wysokich kosztów jednostkowych na początku inwestycji, oszczędności dotyczą tu funkcjonowania i kosztów późniejszej eksploatacji obiektów.

Reasumując, do realizacji poszczególnych obiektów i założeń sportowych sama „oszczędność terenu” w mieście nie ma tu zastosowania, bowiem każda dyscyplina sportu wymaga konkretnej wielkości obszaru, zgodnie z normami i bezpieczeństwem dla zawodników i dotyczy to wszystkich koniecznych wymiarów urządzeń sportowych różnego rodzaju (stadionowych, boiskowych letnich i zimowych, akwenów wodnych, urządzeń specjalistycznych, urządzeń do gier i zabaw sportowo-rekreacyjnych itd.). Wyjątkiem tu są tzw. boiska wielofunkcyjne, na których możliwe jest ich użytkowanie przez różne dyscypliny sportowe, ale nie jednocześnie w tym samym czasie¹³. Założenia i ośrodki sportowe mogą oczywiście składać się z różnych urządzeń pojedynczych lub zespołów urządzeń, co wpływa na wielkość zajmowanego obszaru, którego ewentualna „oszczędność” dotyczyć może jedynie powierzchni widowni (tj. możliwości spiętrzenia trybun, elastyczności ich wykorzystania lub redukcji widowni po zakończeniu imprez sportowych – co jest przewidywane i niejednokrotnie już do tego dochodzi w fazie projektowej inwestycji). Oszczędność terenu dotyczyć tu może również innego aspektu, a mianowicie obszaru koniecznej komunikacji do obsługi obiektu sportowego, w tym zwłaszcza obszaru parkingów. W wielu europejskich miastach zakłada się w zakresie komunikacji priorytet transportu publicznego związanego z obiektem sportowym typu stadion miejski lub miejski ośrodek sportu i rekreacji. To podstawowe założenie, eliminujące transport indywidualny, zmniejsza tym samym potrzebę rozbudowy miejsc parkingowych wokół obiektu sportowego. Ta redukcja miejsc ma miejsce w wielu miastach europejskich, także przy rewitalizacji obiektów sportowych dużej skali, które obecnie znalazły się w strefach silnie zurbanizowanych (z wyjątkiem miast niemieckich, w których nadal preferuje się budowę tego typu nowych obiektów poza miastem).

W zakresie natomiast samej „oszczędności formy architektonicznej”, obserwuje się odnośnie do prestiżowych obiektów miejskich, wysoce zróżnicowane podejście do przestrzeni sportu, jednak niewątpliwie związane z intencjami i talentem projektantów oraz możliwościami konstrukcyjnymi i techniczno-materiałowymi oraz finansowymi. Istnieje tutaj szeroka gama przykładów rozwiązań projektowych i realizacyjnych na świecie, których z uwagi na liczbę trudno sklasyfikować, przeanalizować i ocenić w tym aspekcie (niezmiernie trudno porównać na przykład: finezyjną formę stadionu w Atenach, autorstwa Santiaga Calatravy, zbudowanego na olimpiadę w 2004 roku, z ekspresyjnym stadionem „Ptasie Gniazdo” zbudowanym w Pekinie na olimpiadę w 2008 roku, czy „poduszkowym” stadionem Allianz Arena w Monachium, powstałym w 2005 roku – a który zainicjował nowe rozwiązania obudowy stadionu, wraz ze spektakularnymi

¹² Było to szacunkowo od ok. 20–40 mld dolarów, a prac planistycznych tak pojętej przebudowy w tak krótkim czasie podjęło się biuro Alberta Speera juniora. Wyeksmitowano z zaniebanego obszaru ok. 1,5 miliona mieszkańców, a ze znacznej części terenu zniknęło ponad 300 tysięcy budynków, także zabytkowych w XV–XVII-wiecznych dzielnicach. Przynajmniej dyskusyjne jest tu pytanie, czy zatem wybór obszaru i skala jego rewitalizacji były tu właściwe pomimo poprawy standardów urbanistycznych miasta. Przytoczone dane wg Zechenter Anna [16].

¹³ Bowiem zajęcie takiej przestrzeni przez jedną dyscyplinę sportu wyklucza zajęcie jej przez inną w tym samym czasie gry. Są to zatem względne oszczędności terenu, a tego typu boiska realizowane są do celów szkolnych lub treningowych. Łączenie dyscyplin sportowych do tego rodzaju boisk podane zostało między innymi w skrypcie autorki pt. *Terenowe urządzenia sportowo-rekreacyjne – materiały do projektowania*, wydanym przez Politechnikę Krakowską, Kraków 1995.



Fot. 4. Seul – stadion do krykieta [13]

Photo 4. Seoul – the Cricket Stadium [13]

efektami świetlnymi¹⁴). Ten ostatni i dominujący trend w projektowaniu polega na tym, że: „... konstrukcję obiektu stadionowego owija się jakąś zewnętrzną formą elewacji i powstaje z tego na przykład: warszawski koszyk lub wrocławski lampion...”¹⁵. Poszukiwania tej prestiżowej formy architektury sportowej są zatem współcześnie niezwykle ciekawe, inspirujące i znaczące dla krajobrazu miasta i jego globalnej promocji. Są tu rozwiązania od minimalistycznych (czy wręcz prymitywnych nadal powstających w biedniejszych krajach), po rozwiązania ultranowoczesne, rozbudowane co do formy i funkcji zarazem (fot. 4), wysoce skomercjalizowane (w krajach bogatych, zdolnych skoncentrować ogromny kapitał dla tego rodzaju przedsięwzięć urbanistyczno-architektonicznych). Formalna ocena kompozycyjna tych rozwiązań dotyczy zresztą nie tylko architektury sportowej, ale w ogóle wydaje się, że całej architektury współczesnej.

Przestrzeń sportu w mieście w aspekcie „oszczędności” można rozpatrywać także w odniesieniu do kształtowania takiej infrastruktury sportowej, która bierze pod uwagę bardziej szczegółowe już i wymierne względy ochrony środowiska, jakimi są działania w sferze technologii czy gospodarki materiałami (a zatem „oszczędności techniczno-materiałowe”). Będą to rozwiązania wprowadzające: oszczędności zużycia

¹⁴ Allianz Arena to jeden z głównych obiektów (zaprojektowanych również przez zespół Herzog & de Meuron), a zbudowanych na piłkarskie Mistrzostwa Świata w 2006 roku. Jego fasadę i dach pokryto poduszkami typu „ponton” napelnionymi suchym powietrzem, z których każda może być kolorowo podświetlona, co dało jakby unoszącą się organiczną formę i różnorodne możliwości efektów świetlnych widocznych w panoramie miasta z odległości 75 km [12].

¹⁵ Zdaniem Wojciecha Zabłockiego, wyrażonym w wywiadzie pt. *Z szablą i przy rajzbracie*, zamieszczonym w „Nasza Politechnika” nr 1/2010, s. 35.

energii, wody, gospodarkę odpadami, ograniczające i redukujące zanieczyszczenia itp. – generalnie konieczne i możliwe do wprowadzania przy inwestycjach sportowych – podobnie jak przy wszystkich innych proekologicznych inwestycjach miejskich. Przykładów takich można wymienić wiele. Jednym z nich jest tu chociażby ciekawe rozwiązanie w niemieckiej Max Schmeling Halle, do przebudowy której opracowano specjalny, ekologiczny system ogrzewania, oszczędzający prawie 70% dotychczasowego, ogólnego kosztu ogrzewania tej zaadaptowanej dla sportu inwestycji poprzemysłowej¹⁶. Dobrze zaprojektowana przestrzeń sportu w mieście to również przestrzeń poprawiająca bilans terenów zielonych w stosunku do zabudowanych. Do szczególnych rozwiązań tego typu należą urządzenia sportowe pokonujące granice sztuczności, wkomponowane w ziemię (w zagłębienia lub nasypy ziemne, posiadające zielone dachy i tarasy lub ze skarpami jako aktywnymi powierzchniami zielonymi), co zdecydowanie poprawia klimat i wielkość zasobów zieleni w mieście. Tu jednym ze znanych przykładów było, pomimo zwiększenia kosztów, wprowadzenie do pewnej wysokości zielonych skarp w hali Bercy w Paryżu czy też wprowadzenie zielonego tarasu nad dachem pomieszczeń basenu i toru kolarskiego w Berlinie, i wiele innych. Niektóre dyscypliny sportowe, zwłaszcza uprawiane na terenach otwartych, zdecydowanie i pozytywnie równoważą w mieście stosunek obszarów naturalnych do zabudowanych (i to zarówno w sporcie profesjonalnym, jak i amatorskim).

Należy jednak podkreślić, że obok tych pozytywnych działań istnieje w sporcie tendencja do wprowadzania sztucznych produktów lub zastępowania naturalnych sztucznymi. Celem jest tu uniezależnienie się od zmiennych warunków pogodowych czy dawanie równych szans na wynik sportowy wszystkim uczestnikom zmagania, jak też organizacja ich w dowolnym miejscu na świecie (i w dodatku wtedy w „oderwaniu od środowiska naturalnego” – co już jest także realizowane). Takim przykładem działań w zakresie stosowania nowych materiałów jest na przykład to, że naturalna trawa zastępowana jest przez trawę sztuczną, naturalna ziemia przez tworzywa syntetyczne, naturalne oświetlenie przez idealne bezcieniowe lampy, naturalne powietrze przez klimatyzowane nawiewy itp. Taki postęp techniczny nie tylko w sporcie, ale i w innych dziedzinach życia przesuwają wciąż nadal te granice sztuczności i stawia wyzwania zasadzie ekologii – jaką jest harmonijne współzycie człowieka z przyrodą.

Powyżej poruszone zagadnienia nie wyczerpują wszystkich problemów złożoności i roli sportu w kształtowaniu przestrzennym miasta w aspekcie „miasta oszczędnego”¹⁷. Sygnalizują jednak te zjawiska, które niewątpliwie charakteryzują współczesne tendencje w tym zakresie. Ogólnie podsumować je można stwierdzeniem, że przestrzeń sportu w mieście powinna stwarzać warunki, które mogą zadowolić wszystkie potencjalne grupy użytkowników i które powinny być brane pod uwagę przy jej planowaniu i projektowaniu – a sprowadzić je można do ideowego hasła: **„zdrowy obiekt sportowy w zdrowym mieście”**.

¹⁶ System „hydrocaust” polega na ułożeniu betonowych rur o średnicy 1,5 m w kształcie labiryntu i następnie przykrycia ich ziemią tworzącą zielone wzniesienie. Powietrze jest zasysane przez ten system ogrzewania od podstawy wzniesienia do strefy technicznej pod trybunami przy ziemi (która w okresie letnim jest chłodniejsza niż powietrze otoczenia, a w okresie zimy jest cieplejsza). W dodatku w hali tej, siedząc „pod ziemią”, z każdego miejsca widzi się jednak otaczający halę park. Dane wg Joppien Jörg [2].

¹⁷ Poruszone tu w dużym skrócie z uwagi na założone ograniczenia objętości publikacji (podkreślenie autorki).

Literatura

- [1] Grzybowska-Kwiecińska L., *Nowy Stadion Wembley*, Architektura & Sport, Wydawnictwo ATJ Architekci, sp. z o.o., nr 5–6, Warszawa 2007.
- [2] Joppien J., *Program sportowy w starych fabrykach*, referat z Międzynarodowego Seminarium UIA: *Obiekty sportowe dla rekreacji*, SARP, Warszawa 2004.
- [3] Lipiec J., *Logos nowożytnego olimpizmu*, [w:] *Logos i etos polskiego olimpizmu*, materiały PKOL, Kraków 1994.
- [4] Mierzejewska L., *Rozwój zrównoważony miasta*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2009.
- [5] Rzegocińska-Tyżuk B., *Przestrzeń sportu w miejskim środowisku mieszkaniowym*, artykuł (złożony do publikacji) na konferencję IPU PK, Kraków 2010.
- [6] Rzegocińska-Tyżuk B., *Sport – ekologia – architektura*, Biuletyn Polskiego Klubu Ekologicznego, nr 12, Kraków 2004.
- [7] Rzegocińska-Tyżuk B., *Rola sportu w odnowie krajobrazu miejskiego*, [w:] *Odnowa krajobrazu miejskiego*, Politechnika Śląska, Gliwice 2005.
- [8] Rzegocińska-Tyżuk B., *Sport w krajobrazie miasta – wybrane zagadnienia*, artykuł (złożony do publikacji) na konferencję Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technicznego, Szczecin 2010.
- [9] Rzegocińska-Tyżuk B., *Sport w przestrzeni publicznej współczesnego miasta*, Czasopismo Techniczne, Politechnika Krakowska, z. 9-A, Kraków 2005.
- [10] Rzegocińska-Tyżuk B., *Triada Witruwiusza a przestrzeń architektoniczna dla sportu*, Czasopismo Techniczne, Politechnika Krakowska, z. 1-A, Kraków 2009.
- [11] Sawicki P., *Sen o nowej Warszawie*, Sport Plus, nr 2, 2009.
- [12] Spampinato A., *Stades du Monde*, Sport & Architecture, Tectum, Antwerpia 2004.
- [13] *Sporting Spaces*, The Image Publishing Group, Melbourne, (vol. 1) 1999, (vol. 2) 2003.
- [14] Wiczorek Ł., *Ptasie Gniazdo*, http://cudaswiata.pl/azja/ptasie_gniazdo.html
- [15] Zabłocki W., *Olimpizm a ekologia – problemy i kontrowersje*, [w:] *Logos i etos polskiego olimpizmu*, materiały PKOL, Kraków 1994.
- [16] Zechenter A., *Cena chińskich igrzysk*, „Dziennik Polski” z dnia 2.06.2008.